

Alle tror noen andre snakker med barna

Selv om barn som pårørende kom inn i loverket i 2010, og de fleste mener at barn skal informeres og involveres når foreldre har en rusmiddelavhengighet, erfarte forsker Turid Wangensteen at barn ikke ble snakket med.

Tekst:

Anne Kristine Bergem

Spesialist i psykiatri

Hvem snakker med barna?

Turid Wangensteen er forsker ved Tyrilistiftelsen, en ideell stiftelse som tilbyr behandling av voksne med alvorlig rusmiddelavhengighet. Hun er utdannet barnevernspedagog og familieterapeut, og har en mastergrad i moderne forvaltning. I 2020 disputerte hun for doktorgraden med barn som pårørende som tema.

– I prosjektet mitt intervjuet jeg ungdommer og unge voksne mennesker, for å finne ut hvem som hadde snakket med dem mens foreldrene var i rusbehandling, forteller Turid.

Forskeren snakket også med foreldre, terapeuter og barneansvarlig helsepersonell. Hun ønsket å samle kunnskap om hvordan barn og foreldre opplevde å bli snakket med om temaer som foreldreskap og rus, og hvordan familien opplevde samtalene.

– I prosjektbeskrivelsen min stilte jeg spørsmål om slike samtaler skaper skamfølelse og utenforskap, eller om de bidrar til å skape mestring og resiliens, sier hun.

Noen andre

Planen Turid hadde da hun gikk i gang med prosjektet, var å finne de gode historiene og bruke dem som eksempler til etterfølgelse. Det viste seg at det var ingen gode fortellinger. Ingen hadde snakket med barna.

“ Alle de voksne mente det var viktig å snakke med barna, men ingen gjorde det.

Hun ble interessert i å finne ut hva som lå bak tausheten.

– Jeg snakket bare med familier hvor rusmiddelavhengigheten var kjent. Ingen av barna bodde sammen med rusmiddelavhengig forelder, de bodde enten hos den andre forelderen, i fosterhjem eller i barnevernsinstitusjon. Så hemmeligholdelse var ikke årsaken til fraværet av samtaler, sier hun.

Etter hvert fant hun at en av årsakene var at alle trodde noen andre gjorde det.

– Både foreldre og helsepersonell sa det samme, at det var viktig å snakke

med barna. Det var ingen uenighet der. Men den ene forelderen trodde den andre snakket med barna. Fosterforeldrene trodde tante i besøkshjem gjorde det, og barneansvarlig personell trodde barnevernet tok den samtalen. Resultatet var at barna ikke ble snakket med av noen, forteller hun.

Skam og annerledeshet

Skam dukket opp som et viktig tema blant foreldrene Turid intervjuet.

– Særlig mødrene snakket mye om skam. Skam over å være rusavhengig. Skam over å være ute av stand til å ta vare på barna sine. Disse foreldrene opplever dobbelt stigma, dobbel skam, mener hun.

Også barna Turid intervjuet, uttrykte skam. Barna skammet seg over å være annerledes enn klassekameratene sine. Både å ha vokst opp i en familie med en rusmiddelavhengig forelder og å være i fosterhjem, bidro til skamfølelse.

“ Det som gikk igjen, var opplevelsen av ikke å være i en vanlig familie. Når heller ingen snakket med dem, ble skammen forsterket hos barna.

Motivert av klinisk erfaring

Interessen for å forske på temaer knyttet til barn som pårørende kom fra Turids mange år som leder og behandler på Tyrili.

– På et tidspunkt hadde vi menn i tre generasjoner fra samme familie innlagt hos oss. Selv om vi tidligere også inkluderte barn gjennom besøk, leirer og hyggelige opplevelser, forstod jeg at vi måtte gjøre noe annet for å begrense den sosiale arven. Som fagpersoner i feltet er vi kjent med utfordringene og mulighetene, og er i en unik posisjon til å gjøre en forskjell, mener hun.

I miljøet på Høgskolen i Innlandet opplevde hun støtte og felles engasjement for barn og unge. Allerede første høsten som stipendiat ble hun også invitert med i et forskernettverk i regi av BarnsBeste – nasjonalt kompetansenettverk for barn som pårørende.

– For meg var dette forskernettverket svært betydningsfullt. Jeg lærte av de erfarne forskerne, men også av dem som var nye samtidig med meg. Å være med der ga meg opplevelsen av å være i et fellesskap og tilhøre et nettverk, forteller hun.

Respekt

Turid Wangensteen ble betenkt da hun ikke fant de gode eksemplene hun trodde hun ville finne.

– Jeg fikk en helt annen bevissthet etter å ha intervjuet så mange barn og voksne, sier hun.

Nå benytter hun alle anledninger til å oppfordre voksne til å snakke med barn. Hun underviser og holder foredrag rundt omkring i landet, både på undervisningsinstitusjoner og i helseforetak.

“ Vi må forstå foreldrene og hjelpe dem for å kunne hjelpe barna. Det er mange barrierer for både foreldre og barn, men min erfaring er at det er vanskelig for barna å snakke med andre voksne før foreldrene selv er kommet på banen.

Hun forteller at barn er lojale mot foreldrene sine, og at det er lite trolig at de vil snakke om foreldrene sine til andre voksne hvis de tror foreldrene ikke ønsker det. Å arbeide med foreldrene for å skape åpenhet i familien er avgjørende.

– Jeg er også opptatt av at barn skal oppleve at foreldrene blir behandlet med respekt. Barna har lov til være sinte på foreldrene sine, men det som skjer hvis andre voksne snakker stygt eller respektløst om foreldrene, er at barn i stedet tar foreldrene i forsvar, forteller Turid.

Hun har gjennom sine mange år som kliniker, leder og forsker erfaring med at mennesker med rusmiddelavhengighet blir utsatt for moralsk fordømmelse.

– Vi kan gjerne være uenige i hva mennesker gjør, men blir vi fordømmende, blir det en ytterligere belastning både for den som har rusmiddelavhengigheten og for barna, sier hun.

Turid tror at enkelte voksne har kommet med nedsettende kommentarer om rusmiddelavhengige foreldre i et forsøk på å støtte barna eller ta parti med dem.

“ En sånn tilnærming har lite for seg. Alle barn trenger at foreldrene deres blir behandlet med respekt.

Når foreldre ruser seg

Engasjementet for å støtte både foreldre og barn har medvirket til at Turid nylig har kommet med boken «Når foreldre ruser seg». Fagboken har hun skrevet sammen med Martine Kihle Dalsrud, som er utdannet lærer og selv har erfaring med å ha foreldre med rusmiddelavhengighet.

Boken ble lansert i slutten av januar 2023, og retter seg mot et bredt publikum. Turid håper boken blir å finne på pensumlister på alle utdanninger for personer som skal møte mennesker. Hun håper også at ansvarlige behandlere, som leger og psykologer, vil lese boken.

– Martine og jeg har forsøkt å formidle endringsoptimisme gjennom boken. Håp er viktig, sier Turid.

Da hun reiste rundt i Vestre Viken HF og snakket om foreldreskap og rus, oppdaget hun at erfaringer både fra somatikk og psykisk helsevern var ganske like som i rusfeltet.

– Det er mer likt enn ulikt. Barna har mange av de samme erfaringene og bekymringene. Boken vår kan derfor ha betydning for alle voksne som skal støtte familier som opplever sykdom, forteller hun.

Turid er likevel klar på at det er en del stigma knyttet til rusmiddelavhengighet som gjør tilstanden komplisert.

Å ruse seg er en aktiv handling. Det kompliserer bildet og skaper stigma.

– Mange inntar en moralistisk holdning til mennesker, selv om rusmiddelavhengighet er en sykdom som gir samme pasientrettigheter som ved annen sykdom. Tanken om at mennesker som er rusmiddelavhengige er litt dårligere mennesker, eller litt svakere enn andre, eksisterer fremdeles. Slik holdninger må vi få bukt med. Både for deres skyld og for barnas, sier hun bestemt.

Mangler ord

Turid har erfart at mange voksne som ønsker å støtte barn som er pårørende, ikke vet helt hva de kan si. Hun håper at boka kan være til hjelp for voksne som leter etter ord.

– Jeg husker en ungdom jeg snakket med. Hun bodde på en barnevernsinstitusjon. En gang moren ikke dukket opp til et avtalt besøk, sa kontaktpersonen «Jeg tror kanskje mamma ikke kommer fordi hun har rusa seg for mye og ikke klarer det». Jenta syntes det var en befrielse at en voksenperson satte ord på det de alle tenkte og visste, forteller hun.

Når voksne kan snakke om det som skjer med respekt og ordentlige ord, vil det hjelpe barn av foreldre med rusavhengighet til å kjenne mindre skam.

Videre planer

Turid trives i jobben sin som forsker på Tyrili. Hun mener arbeidet har båret frukter, og at stiftelsen i dag følger opp foreldre og barn på en mye bedre både enn tidligere.

– Hos oss blir barna snakket med. Sammen med en kollega holder jeg også et tre dagers seminar for alle pasienter som er foreldre. Vi har skrevet om arbeidet vårt i tidsskriftet *Fokus på familien*. Artikkelen fikk navnet «Jeg vil jo så gjerne bli en god, trygg og rusfri pappa». Det sier det meste, forteller hun.

Forskeren holdt nylig innlegg på en ruskonferanse i Trondheim. Hun er også i gang med et nytt forskningsprosjekt, et samarbeid mellom Tyrili og Høgskolen i Innlandet. I det nye prosjektet skal hun intervjuve unge voksne

mellom 18 og 26 år om deres vei inn i rusmiddelavhengighet. Hun tror at mange av ungdommene har en fortid som barn som pårørende til foreldre med rusmiddelavhengighet.